

FIIA 1/2011

COMMENT

Kristi Raik
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Pehmeä valta toimii paremmin > Pakotteilla tuskin pystytään kaatamaan Lukašenkaa

EU on asettanut pakotteet 157:ää valkovenäläistä virkamiestä vastaan vastalauseena Valko-Venäjän oppositioon kohdistetuille voimatoimille. Pakotteilla ei todennäköisesti kuitenkaan pystytä edistämään demokraattisia uudistuksia. EU:n tulisi pyrkiä vaikuttamaan ennen kaikkea ”pehmeillä” keinoilla, jotta se pystyisi heikentämään maan nykyistä valtakoneistoa ja hälventämään kansalaisten pelkoa ja välinpitämättömyyttä.

Valko-Venäjällä 19. joulukuuta pidetyt presidentinvaalit päättivät muutaman vuoden mittaisen varovaisen yhteistyön kauden EU:n ja Valko-Venäjän suhteissa. Opposition kovaotteinen nujertaminen sai monet valkovenäläiset aktivistit ja myös läntiset kommentaattorit vaatimaan EU:lta kovia vastatoimia. Aiempi yhteistyön politiikka julistettiin noloksi epäonnistumiseksi. Monet kriitikot myös syyttivät EU:ta siitä, että se oli ryhtynyt geopoliittiseen peliin ja unohtanut arvojensa edistämisen lähinaapurustossaan.

Kuluneen vuosikymmenen aikana EU:n politiikka Valko-Venäjää kohtaan on kuitenkin ollut tiukempaa kuin mitään muuta naapurimaata kohtaan. Unioni tiukensi pakotteitaan vuosien mittaan aina vuoteen 2008 saakka sitä mukaa kun itsevaltaisen johdon sortotoimet kovenivat. Minskin ja Brysselin välillä ei ollut juuri lainkaan virallisia kontakteja, ja kansalaistason ja kaupallisten toimijoiden väliset suhteetkin olivat hyvin rajoitettuja.

Samalla EU kuitenkin vaali yhteistyötä muiden autoritaaristen naapureidensa kanssa idässä ja etelässä. Useissa EU:n (puoli-)autoritaarisissa kumppanimaissa vanha valta on joutunut väistymään kansan protestien tuloksena; näin kävi Ukrainassa vuonna 2004, Moldovassa

vuonna 2009 ja hiljattain Tunisiassa. Lukašenka sen sijaan pysyy vallassa ja on lujittamassa otettaan.

Tästä voidaan tuskin syyttää EU:n vuonna 2008 tekemää linjanmuutosta. Tuolloin poliittisten vanhojen vapauttaminen Valko-Venäjällä mahdollisti pakotteiden jäädyttämisen, korkean tason virallisten yhteyksien avaamisen sekä Valko-Venäjän osallistumisen EU:n itäisen kumppanuuden ohjelmaan. EU:n politiikan muutoksen taustalla olivat osin geopoliittiset tavoitteet, mutta kyse oli myös uudesta yrityksestä rohkaista Valko-Venäjää demokraattisiin uudistuksiin, kun vuosia kestänyt eristys- ja rangaistuslinja ei ollut tuottanut toivottuja tuloksia. Vaikka joulukuun vaalien alla tapahtui vain vähän positiivisia muutoksia, EU lupasi avustaa Valko-Venäjää neljällä miljardilla eurolla palkintona sisäistä uudistuksista.

Uusi sortotoimien aalto pakottaa EU:n jäädyttämään suhteet Valko-Venäjän ylimpään johtoon, joka on vastuussa laajoista opposition pidätyksistä ja ahdistelusta. EU:n tulisi kuitenkin pyrkiä jatkamaan yhteydenpitoa ja yhteistyötä mahdollisimman monella tasolla. Siten se voi käyttää hyväkseen valkovenäläisen eliitin sisäistä hajaannusta ja murentaa valtakoneistoa sisältä päin. Yhteistyö ja avoimuus ovat myös

ensiarvoisen tärkeitä, jotta voidaan tavoittaa tavallisia valkovenäläisiä ja muuttaa heidän usein puutteellisia tai vääristyneitä käsityksiään EU:sta.

Myönteisiä esimerkkejä ovat EU:n päätös lisätä tukeaan kansalaisyhteiskunnalle ja koko väestölle sekä valmius ryhtyä neuvotteluihin viisumikäytäntöjen helpottamiseksi. Valko-Venäjä myös pysyy mukana itäisen kumppanuuden ohjelmassa, vaikka sen lähitulevaisuuden osallistumismahdollisuuksista ei ole selvyyttä. EU:n tulisi myös käyttää viime vuonna valmisteltua EU:n ja Valko-Venäjän yhteistyötä koskevaa väliaikaissuunnitelmaa pohjana suhteiden tiivistämiselle siten, että kansalaisyhteiskunta otetaan tähän prosessiin mukaan.

Valko-Venäjän johto saattaa estää yhteyksien lisäämisen EU:hun, sillä se voi perustellusti nähdä sen uhkana omalle kyvyllään kontrolloida yhteiskuntaa ja jopa eliitin sisäisiä ryhmittymiä. On myös mahdollista, että Venäjä on tehnyt Valko-Venäjälle tarjouksen, jonka ehtona on länsiyhteistyön rajoittaminen. Lukašenka joutunee kuitenkin jatkamaan yrityksiään tasapainotella idän ja lännen välissä eikä näin ollen halua kääntää kokonaan selkäänsä EU:lle.

Valko-Venäjän demokratisoimisen tärkeimpänä edellytyksenä on viime kädessä maan omien kansa-

Käyntiosoite

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4
00160 Helsinki

Postiosoite

Ulkopoliittinen
instituutti

PL 400
00161 Helsinki

Puhelin

+358 (0)9 432 7000

Fax

+358 (0)9 432 7799

laisten halu ja rohkeus vaatia muutosta. Pakotteet eivät yleensä ole tehokkaita demokratian edistämisen välineitä. EU:n arvojen ja hallintotavan houkuttelevuus voi yhä rohkaista yllättäviäkin muutoksia unionin naapurustossa. Melko tuoreena esimerkkinä mainittakoon Moldova, missä vahvasti Eurooppaan suuntautuva hallitus nousi valtaan vuonna 2009, ajoi EU:n tuella laajoja uudistuksia ja uusi valtansa marraskuussa 2010 pidetyissä vaaleissa. Avoimuus, vuoropuhelu ja moninaiset kontaktit voivat tehostaa EU:n vetovoimaan perustuvaa valtaa, kun taas eristämisen ja pakkokeinot heikentävät sitä.

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.